

Oponentský posudek

k disertační práci Martina Fatury *Metodologie výkladu vícejazyčných právních předpisů*

1. Práce má výborné téma. Není mně jasné, jakou zásluhu na tom má školitel a jakou autor. V každém případě jde o práci, která skutečně o něčem závažném pojednává. Dokonce i rozvržení a struktura práce jsou promyšlené a dobře zpracované. O jejím doporučení k obhajobě nemám nejmenších pochyb. Pokud následující poznámky mají kritický charakter, nejde o to snížit význam práce, ale ukázat na místa, která by bylo možné zlepšit nebo doplnit pro případnou publikaci. Ta práce skutečně za seriózní a otevřenou kritiku stojí.

2. Práce se člení na Úvod, 4 kapitoly a Závěr. Autor se postupně zabývá vícejazyčností na území českých zemí před I. válkou, výkladem vícejazyčných smluv v mezinárodním právu veřejném, mnohojazyčností v EU a interpretačními pravidly vybraných typů vícejazyčných textů. Členění práce je rozumné a pochopitelné. Práce je napsána srozumitelně a čtivě.

3. Nejsem si jist pojetím Úvodu. Jak známo úvod se píše nakonec. Měl by se spíše soustředit na objasnění základního záměru celé práce a nikoliv popisem jednotlivých částí. Pak vlastně totéž se opakuje v závěru, což moc dobře nepůsobí. Přitom o významu práce není pochyb a úvod by se dal napsat mnohem přesvědčivěji.

4. Některé obraty a chyby by bylo vhodné opravit. Např. str. 36 „přestože se existovala“, str. 60 „sjednání ujednání“, str. 90 „Jelikož je Rada je“, str. 107 „Otázkou zde totiž stojí, kdy“ atd. Některé obraty jsou diskutabilní „jako takový“, „jedná se o“, „diskutovat co“. Jde totiž o anglicismy a germanismy, které se sice běžně užívají, ale v práci o jazyku bych se jich vyvaroval. Formální stránka citací na konci je nejednotná.

5. Nyní k podstatnějším věcem. Za hlavní problém považuji jistý rozpor mezi uváděnými konkrétními případy a deklarovanými doporučeními o výkladových postupech. Z příkladů je totiž jasné, že ony doporučené postupy se nerespektují nebo navrhovaná řešení je obcházejí. Toho si musí být autor sám vědom. Podle mého názoru prostě nemá odvalu nazvat věci kriticky a otevřeně, což se mu na jedné straně nedivím, ale přesto je škoda, že tak nečiní. Materiálu k tomu má požehnaně.

6. Vezměme např. obrat „běžný význam použitých pojmů“. Co se tím myslí? Na první pohled se to zdá jasné. Mají tomu všichni rozumět. Zkusme to interpretovat v našich podmínkách. Mohli bychom předpokládat, že „běžný význam“ zjistíme např. na korpusech obecného základu češtiny. Výsledky jde demonstrovat na příkladu termínu „vražda“. Ta se v platném českém právu pojí s „novorozencem“, „zločinem vraždy“ a „genocidiem“, což jsou paragrafy TZ. V korpusu obecné češtiny ovšem jde o „brutální vraždy“, „masové vraždy“, „justiční vraždy“ atd., což s právem nikterak nesouvisí. Jsou to obraty novinářů, které pouze ukazují na skutečnost, že korpuse se zakládají na člancích z novin. Pro právo jde spíše o odstrašující příklady. Obrátíme-li se k slovníku spisovné češtiny, zjistíme, že jediný kompletní slovník je Havránkův ze 60. let, který zrovna aktuální není (viz WEB ÚJČ). Současně připravovaný Akademický slovník má zpracováno písmeno A a B. Takto se tedy běžný význam zjistit nedá. Obrat „běžný význam“ proto není nikterak spojen s realitou, ale jde o to, co si právníci myslí, že by si lidé měli myslet. „Běžnost“ se pak testuje v komisích připravených elitními skupinami.

7. Pěkný příklad ukazují Pravidla a Rukojeť v otázce formální struktury právních dokumentů. Naše právní předpisy se z formálního hlediska zpracovávají podle tradice pocházející od M. Terezie postavené na klasickém tisku. Evropský Úřední věstník je sice postaven na digitální formě, ale na struktuře dokumentů se to nijak výrazně neprojeví. Jejich formální struktura je horší než naše. Týká se to konstrukce paragrafů, odkazů i rubrik. Prostě sjednocení formy se nekoná, což znemožňuje použít sofistikované programy pro vyhledávání. U nás ovšem taktéž forma mezinárodních smluv patří k nejhorším vzhledem k našim interním předpisům. Přístupové smlouvy k EU publikované pod číslem 44/2004 Sb.m.s. obsahují 114 dokumentů. Z hlediska digitálního zpracování jde o smetiště. Praxe odkazů na směrnice, kdy se provádí jejich výčet v poznámkách pod čarou k § 1 daného přepisu, také nesvědčí, že bychom je brali nějak vážně. Naštěstí máme rozhodnutí Ústavního soudu, které nám osvětlí, že poznámky nemají normativní charakter (viz 109/1996 Sb.r.us). O kvalitě našich překladů se lze snadno přesvědčit např. u Mezinárodního paktu o občanských a politických právech č. 120/1976 Sb.

8. Ke komparativní metodě. ÚSP se účastnil projektu Evropské komise LOIS. Šlo v podstatě o projekt vícejazyčného slovníku z oblasti soutěžního práva, který měl obsáhnout 2000 termínů z dané oblasti v několika jazycích (angličtina, italština, němčina, portugalština, čeština atd.) Termíny pocházely jednak z evropského práva a jednak z interního práva zúčastněných zemí. Výsledky byly nadmíru zajímavé. Ukázalo se, že anglické termíny byly s kontinentálním právem neslučitelné. Dále anglický jazyk a angličtina používaná v EU se příliš neprotínají. Evropská angličtina je spíše pajazyk vytvořený orgány EU, kterým rodilí Angličané obvykle nerozumí. Komparaci interního práva bylo možno provést pouze u Itálie a ČR, protože ostatní neměli příslušné korpusy. Terminologický průnik mezi italským a českým právem z dané oblasti se pohyboval lehce na 2 %. Vzhledem k tomu, že jsem vystudoval ve Francii školu komparativního práva, mám dost jasnou představu o chabosti teoretických základů této metody a zkušenosti z výzkumu mně to jen potvrdily. Dovedu si tudíž přestavit, jak se s touto metodou v praxi pracuje. Konec konců náš Ústavní soud to jasně demonstruje.

9. Historická metoda výkladu. Obecně se historická metoda výkladu považuje za slabou z následujících důvodů. Jestliže jejím cílem je získat představu o úmyslech zákonodárce v dané době, pak pro současnou situaci vlastně konstruujeme úvahu typu: Kdyby zákonodárce žil a věděl, co víme my a on tenkrát vědět nemohl, jak by asi rozhodl? To je ovšem čistá psychologická spekulace. Pokud tuto metodu ještě vylepšíme postupem „effet utile“, pak vlastně říkáme: My si myslíme, že je jedno, co zákonodárce tehdy účelem myslel, ale my si myslíme, že do budoucna se nejlépe účel, který jsme si vytvořili, nejlépe splní takto. Tento účel můžeme měnit podle potřeb. Otázka pak zní: Potřebujeme vlastně vůbec nějaké psané právo? Přitom smysl takovýchto teorií je nad slunce jasnější. Implicitně vytvoříme takové znění, které by státy nikdy neschválily. Rozšíříme tak své kompetence, a o to jde. Že je to v zájmu evropského lidu je evidentní.

10. K metodě logického výkladu. Je signifikantní, že tato metoda se musí upozadit, neboť by vyšlo najevo, že naše rozhodnutí jsou nekonzistentní. Je zajímavé, že debatu o rozporu logického a rétorického přístupu k překladům vedl v Bagdádu v roce 937 Matta a Síráfí o otázce „nejlepšího z bratrů“. Podobně jako dnes vítězí gramatik (Síráfí), ovšem spíše proto, že je muslim a odpůrce křesťan (Matta). Nicméně spor pokračoval ve 20. století a vedl mimo jiné k rozvoji neklasických logik. O úrovni tohoto sporu se nám ovšem může zdát. V každém případě to, co autor nazývá logickou metodu, nemá s logikou nic společného. Ani jeden z uvedených argumentů není logický. Ne náhodou si toho byl dobře vědom už

Aristoteles. Zmíněné metody proto neřadí do svých logických spisů, ale do Rétoriky. Inspirativní je v tomto smyslu práce Ibn Hazma z Córdoba (994 – 1064) „Výklad všeho toho, co jasně ukazuje nicotnost analogického úsudku, osobního mínění, zásady optima, slepého napodobování a hledání právních motivů“. Zdá se tedy, že se pouze vracíme hodně zpět.

11. Problém algoritmu. Autor pracuje s termínem algoritmus v nějakém podivném smyslu. Představme si test, kdyby autor vyzval nějakého programátora, aby podle jeho pravidel sestavil program, který by fungoval. Rád bych se s takovým programátorem seznámil, takového člověka bychom nutně potřebovali. Samozřejmě nejde o žádný algoritmus, ale spíše o jakási pravidla mající doporučující charakter, která se sice deklarují, ale stejně nedodržují. Otázka zní, zda by to vůbec šlo. Prostě bych autorovi doporučil, aby termín algoritmus vyhodil.

12. Jsem si zcela vědom, že mnohé z výše řečeného autor prostě napsat nemohl, neboť by příliš riskoval. Nicméně měl by si být vědom, že tyto problémy existují.

13. V každém případě všechny kritické připomínky nemění nic na mém názoru, že jde o práci vydařenou a vysoce aktuální. Proto

Jednoznačně doporučuji tuto práci k obhajobě.

Malý London
13.11.2020.

doc. JUDr. František Cvrček, CSc,